

ZUSAMMENFASSUNG

Archivausbildung in Jugoslawien mit besonderer Rücksicht auf Slowenien

Jože Zontar

In Jugoslawien befaßt man sich schon seit 40 Jahren mit der Frage betreffend die Ausbildung für Archivbedürfnisse. Der erste Archivkurs fand in 1950 statt. Es erwies sich aber bald, daß gemeinsame, für die ganze

Staat organisierte Archivkurse wegen so vieler verschiedener historischer Bereiche nicht möglich sind. Seit dem Jahre 1953 gibt es einen ständigen Fachkurs beim Archiv der SR Serbien, aber vor allem für die Bedürfnisse dieser Republik. Allmählich wurde die Archivistik zum Bestandteil des regelmäßigen Studiums an Philosophischen Fakultäten: im Schuljahr 1978/89 in Ljubljana, zur letzten Zeit aber auch an den Philosophischen Fakultäten in Novi Sad und Zagreb. In der Fortsetzung werden der Lehrplan und die mit der Fortbildung verbundene Fragen behandelt.

Delo Francesca Majerja v mestni knjižnici in arhivu v Kopru

Duša Krnel-Umek

Uvod

O Francescu Majerju so doslej pri nas pisali Marij Bratina v poročilu iz leta 1955, Ema Umek v sestavku Oris nastanka in razvoja arhivskih zavodov na obalnem območju in Miroslav Pahor v sestavku Mestna knjižnica v Kopru.¹

Francesco Majer je živel v Kopru od leta 1852 do 1939. Študirar je na Dunaju in v Gradenu. Bil je profesor klasične filologije in je poučeval grški, latinski in italijanski jezik na višji gimnaziji, italijanski klasični gimnaziji in v semenišču v Kopru.² Po Pahorjevih podatkih je začel urejati knjižnico in arhiv 1894. leta, po Bratinovih 1900. leta, ko je postal upravnik knjižnice in arhiva. Bil je tudi upravnik Mestnega muzeja od ustanovitve 1911. leta do 1918.

Zanimanje za zgodovino Istre je bilo v italijanskem kulturnem krogu v 19. stoletju že močno prisotno, saj so izšla naslednja dela: Pietro Stancovich: Biografia degli uomini distinti dell'Istria (1828), Pietro Candler: Codice diplomatico istriano (1846–1952), Carlo Combi: Saggio di bibliografia istriana (1864), izhajali so spisi, razprave in objave gradiva o istrskih mestih, tudi o Kopru, Izoli in Piranu. Z arhivskega področja velja omeniti vodnik Gli archivi, ki ga je izdalo beneško arhivsko nadzornišvo v osemdesetih letih 19. stoletja.

Koprski knjižnica in arhiv sta bila v mestni občini in sta se z upravo večkrat selila, nazadnje v drugo nadstropje mestne palače. Zaradi pomanjkanja prostorov na občini so bili po Majerjevih besedah "še pod upravo podestata Giorgia Cobola ... urejeni prostori za knjižnico in arhiv in tedaj so začela urejevalna dela".³

Majerjevo delo v knjižnici

Mestna knjižnica je nastala iz knjižnice mestne občine in darov premožnih meščanov. Majer je knjige združil, razen dveh knjižnic advokatov Giorgia Bassegia in Nasaria Stadija. Knjižnica je vsebovala bogato zbirko istrske literature z deli G. R. Carlaja, Pietra Kandlerja,

Carla de Franceschija, Pietra Stancovicha, od periodike Archeografo Triestino, Atti e memorie, Archivio veneto, številne politične in lokalne časopise, med drugimi knjigami so bile zastopane zgodovina, grška, latinska in italijanska klasična literatura, italijanska moderna literatura, jezikoslovje (italijansko, nemško in francosko), verstvo, zemljepis, medicina.

Majer je najprej ločil knjižnico od arhiva, uredil knjige po formatih, začel sestavljati inventar in katalog. Sestavil je dva inventarja, ločeno za knjige in brošure; sestavil je tudi dva kataloga abecedno-imenskega in stvarnega, vendar pri prvem ni bil dosleden, ker ni nvrščal listkov pod stvarnimi značnicami, ampak vse pod "Anonimo". V stvarnem katalogu je knjige razvrstil v 16 skupin: moderna filozofija, jezikoslovje, leposlovje itd. V začetku je knjižnica štela 6.065 knjig, po prvi svetovni vojni 6.697 inventarnih števil, 11.158 zvezkov knjig in 1.211 inventariziranih brošur, pred prvo svetovno vojno je štela že 8.344 inventarnih števil, 23.420 zvezkov in približno 2.800 brošur.

Majerjevo delo v arhivu

Po Majerjevih besedah bi glede na pomen, ki ga je imel Koper v predbeneškem in beneškem obdobju, ko je bil od leta 1210 do 1810 središče Istre, moral imeti najhogatejši arhiv, ki pa se žal ni ohranil v celoti. Del najstarejšega arhiva je bil že v preteklosti odpeljan v Benetke, kjer se je za njim izgubila sled. Drugi del starega arhiva so uničili Genovežani 1. julija 1380, ko je zgorel v požaru.⁴ In tudi pozneje za arhiv ni bilo najbolje poskrbljeno, dokler se dela ni lotil Majer. Uredil je fond starega občinskega arhiva, fond Okrajnega sodišča in fond Uprave domen Koper (Finančnega inšpektorata). Večji del starega koprškega občinskega arhiva je bil leta 1944 odpeljan v Italijo, ostala je le deveta skupina.

I.

Najpomembnejše Majerjevo arhivsko delo je Inventar starega občinskega arhiva (L'archivio antico del Muni-

cipio di Capodistria), ki je bil tiskan najprej v *Pagine Istriane* (1903–1908) in ponatisnjen v samostojni publikaciji *Inventario dell'Antico Archivio Municipale* (Capodistria, 1909, 174 str.).

V uvodu (str. 3–5) govori o pomenu arhivskega gradiva glede na pomen Kopra, o premajhni skrbi za njegovo varovanje in o urejanju. Arhiv je Majer uredil "glede na prostore, kjer se je nahajal, čas na katerega se je nanašal in na vsebino, ne da bi imel namen narediti kaj posebno pomembnega, edini namen je bil, da bi seznanili znanstvenike, kaj se v njem nahaja, da bi lahko uporabljali pri svojih raziskavah ...".⁵

V prvi skupini so navedeni vicedonini in notarji (*Vicedonini e Notari*), št. 1–534, omare A, B, a, b, C, D, E, str. 5–39. Dokumenti so od leta 1380, eden celo iz leta 1346, do leta 1799 oziroma v vicedomskih knjigah do leta 1820. Pri vsaki skupini dokumentov, ki ima svojo zaporedno številko, navaja Majer vrsto gradiva, imena vicedominov (npr. Rolando de Almerigogna, Iacobo de Acerbis de Perusio) in ponekod tudi imena notarjev (*Baisio de Baisio*), ki so delovali v času navedenih vicedominov. Sledi zunanji opis dokumentov oziroma zvrsti: knjiga, zvezek, sveženj, ovoj; število strani z opisom urejenosti; večkrat je navedeno, da so knjige vezane brez pravega reda; čas nastanka z letnicami (1380–1437) in opombo, iz katerega časa je posamezen dokument (prvi iz leta 1346) ali večina dokumentov (1381–1413). Na koncu opiše stopnjo ohranjenosti: dobro ohranjeni; nekateri so samo delno čitljivi, zaradi poškodb, vlage; zelo poškodovani in nečitljivi; nekatere strani so raztrgane. Pri nekaterih arhivskih enotah navaja še misli za začetniki strani, ki so bile bodisi v latinščini ali italijanščini.

V drugi skupini so knjige svetov (*Libri dei Consigli*), št. 535–574, omare E, F, str. 39–41. Dokumenti se nanašajo na čas od 15. septembra 1483 do 21. januarja 1623. Knjige so označene z velikimi črkami abecede od A do Z in od A.A. do Q.Q. Vezane so večinoma v pergament, manjše število v usnje. Pri vsaki je naveden čas, na katerega se nanaša z datumi.

V tretji skupini so spisi občine (*Atti della Comunità*), št. 575–1026, omare F, e, f, G, g, H, h, i, i, L, l, str. 42–94. Čas nastanka: 1448–1799, nekaj spisov do 1805. leta. Navedena je zvrst in ohranjenost: knjiga, knjiga brez platnic, ostanki knjige, ovoj; nato funkcija in letnice vladanja: podestat in kapitan (*Podestà e Capitano*), pod oblastjo (sub regime), podestat. Sledi podrobna navedba vsebine knjige, število dokumentov in čas nastanka (dan, mesec in leto), npr. *Praeceptorum liber tertius. Carte 38. Dal 13 febbraio al 24 luglio 1471*. Sledi podrobna navedba vsebine knjige: *Terminorum, Petitionum, Intenzionum, Sententiarum ...* Ponekod je citiran še tekst (epigraf, verz, misel) s prve strani knjige, ki je v latinščini ali italijanščini.

Četrto skupno sestavljajo dokumenti, ki se nanašajo predvsem na upravo občine (*Documenti che riguardano più particolarmente l'amministrazione della Comunità*), št. 1027–1070, omara M, str. 94–98. Čas nastanka: 1460–1799, nekaj spisov je do leta 1814. Navedena je vsebina gradiva: knjiga bolet, ukazi za plačevanje, občinske bolete; čas nastanka (dan, mesec in leto); ponekod opis: knjiga vezana v lepenko; prepisi opomb in besedil s prvih strani.

Peto skupino sestavljajo zemljiški davki (censitve?), zakupi, katastri kapitalov in statistični podatki (*Estimi, livelli, catastici di capitali e dati statistici*), št. 1071–

1088, omara M, str. 98–100. Pri posameznih katastrih je podrobno navedeno število svežnjev z vsebujočimi številkami oziroma številkami, ki inanjajo.

Šesto skupino sestavljajo fontik in zaloge živil (*Fondaco ed annona*), št. 1089–1124, omara m, str. 100–102. Čas nastanka: 1487–1806. Vsebuje finančne knjige skladišča žita in moke (fontika): skladiščne knjige, blagajniške knjige in dnevniške, knjige kreditov, dolžnikov in drugo finančno-administrativno dokumentacijo, knjige objav dovoljenj za žito, moko in vino, poglavja o davkih za kruh, miline, ribolov, les, vino, meso, olje. Povsod je navedba letnic in ponekod opis gradiva.

Sedma skupina je Špital in zastavljalnica (*Ospitale e S. Monte*), št. 1125–1169, omara m, N), str. 103–106. Vsebuje gradivo za čas od 1554–1808, ki se nanaša na špital S. Nazaria v Kopru. Naveden je čas nastanka in ponekod popis vsebine. Pri zastavljalnici so navedeni statut, knjige o poslovanju zastavljalnice, blagajniška dokumentacija. Naveden je čas nastanka in popis vsebine.

Osmo skupino sestavljajo dukali, listine in drugi dokumenti (*Ducali, Pergamene et altri documenti diversi*), št. 1169–1186, omara N, str. 106–112. Nanaša se na čas od leta 1330 do 1776 in vsebuje štiri knjige dukalov: 1. 1330–1494, 2. 1400–1532, 3. 1534–1579, 4. 1796–1797; poglavja in dukale, ki se nanašajo na Žide v Kopru (1391–1436), knjigo "*Capitani de Schiavi*" v Kopru (1603–1724), listine, diplome, terminacije, dekrete, spise družin Grisoni in Percico iz Kopra, kodeks Borisjev in tiske terminacij, ki se nanašajo na istrsko provinco. Poleg navedbe časa nastanka je pri nekaterih enotah zelo podroben popis vsebine.

Deveta skupina, ki je edina ostala v Kopru, se nanaša na samostane, bratovščine, šole, škofijsko inetje (*Monasteri, Confraternite, Scuole, Fabbriceria*), št. 1186–1469, omare N, n, O, str. 113–141. Gradivo, ki se nanaša na čas 1595–1806, urejeno po samostanih, šolah, bratovščinah, je opisano ponekod zelo podrobno. Poleg časa nastanka je navedeno še število dokumentov in ponekod popis vsebine.

Deseto skupino sestavljajo rokopisi družine Carli (*Manoscritti della famiglia Carli*), št. 1470–1520, str. 141–156, ki je razdeljena na rokopise G. R. Carlja in Agostina Carlja s podrobnim popisom gradiva. Gradivo se nanaša na čas od leta 1737 do 1812, vendar so vmes prepisi starejših listin in dokumentov, zabeležki in opisi, npr. št. 1475 *Altre notizie da Marin Sanudo: Vite dei dogi ... Notizie dal 200 al 1317* (str. 142).

Na koncu inventarja sta osebno in krajevno ter vsebinsko kazalo, str. 157–174.

II.

Majer je napisal k inventarju še Dodatek do leta 1800 (*Appendice all' Archivio Antico di Capodistria fino all' 1800: Altri documenti di data più recente sono contenuti nell'armadio O in fine. — Capodistria, settembre, 1926*), ki je v rokopisu na 24 straneh. Popis vsebuje 142 enot od leta 1317 dalje brez kronološkega ali vsebinskega reda z opisi pergamentov, knjig, diplom, tiskov, spisov, rokopisov, pisem in drugih dokumentov.

III.

Inventar starega občinskega arhiva po letu 1800 (*Inventario dell'Archivio Municipale di Capodistria dal 1800 in poi*) je ohranjen v rokopisu na 49 straneh. Vsebuje popis 549 enot arhivskega gradiva z oznakami omar

P, Q, R. Gradivo se nanaša na čas do leta 1840, manjši del do leta 1870. Za zaporedno številko je opis dokumenta, število enot in čas nastanka. Urejeno je kronološko.

IV.

Inventar koprškega sodnega arhiva (Inventario dell' Archivio dell' i. r. Guidizio Distrettuale di Capodistria) je bil sestavljen leta 1916. Bratina je menil, da je inventar izgubljen in je razilelil posamezne skupine glede na ohranjenost stanje. Inventar obsega naslednje skupine:

1. Zemljiške knjige (Libri intitolati "Notificazioni e Prenotazioni")
2. Protokoli in indeksi (Protocolli ed Indici)
3. Notarski spisi (Atti notarili)
4. Civilne zadeve prvostopenjskega sodišča v Kopru (Atti civili dell' i. r. Tribunale di prima istanza a Capodistria)
5. Politični dogovori (Convenzioni politiche)
6. Dediščine (Ventilazioni o Successioni)
7. Protokoli in indeksi sodnih zedev (Protocolli ed Indici degli atti giustiziali)
8. Okrajno sodišče Fünfenberg (I. R. Guidizio di Fünfenberg)
9. Uprava tržaške škofijske imovine (Bene Vescovile di Trieste)
10. Dodatek (Appendice)

Inventar vsebuje 17 rokopisnih strani in tipkani dodatek na eni strani. Podan je opis vsebine gradiva, čas nastanka in oblika (knjiga, sveženj).

Sklep

Majerjevo arhivsko in knjižničarsko delo bi ustrezno ocenili po primerjavi podobnih del v tedanjeni času, kar pa ni bil namen tega sestavka. Zato velja pritrditi Pahorju, ki pravi, da je inventar "med najboljšimi tovrstnimi inventarji v Istri in na Kvameru" in za knjižnico, da je "naredil ogromno delo in kljub velikim napakam zasluži to delo polno priznanje."⁶ Žal poznejši čas ni bil vedno dovolj usmerjen v strokovno delo, pa tudi vedenje o preteklosti tega območja s poznavanjem istrske in primerjalne literature ni bilo zadostno v naši zavesti, da bi prav cenili arhivsko in knjižničarsko delo.

OPOMBE

1. Marij Bratina: Koprski arhiv: podatki. — Koper, 1955 (tipkopis). — Ema Umek: Oris nastanka in razvoja arhivskih zavodov na obalnem območju. — Sprehod skozi čas: katalog k razslavi Pokrajinskega arhiva Koper. — Koper, 1975, str. 5–21. — Miroslav Pahor: Mesina knjižnica v Kopru: njen nastanek in razvoj do leta 1954. — Osrednja knjižnica Srečka Villharja. — Koper, 1976, str. 53–75. —

2. Programma dell' I. R. Ginnasio superiore di Capodistria. — Capodistria, 1892, str. 38 navaja ... Maier Francesco ... Insegnò lingua latina e greca ...

3. Francesco Majer. Inventario dell' Antico Archivio Municipale di Capodistria. — Capodistria, 1909, str. 4. —

4. Prav tam, str. 3. —

5. Prav tam, str. 5. —

6. Miroslav Pahor, navedeno delo, str. 59, 61.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Werk von Francesco Majer in der Stadtbibliothek und dem Archiv in Koper

Duša Krnel—Umek

Das Referat behandelt das Werk von Francesco Majer "Inventar des alten Gemeindefarchivs", gedruckt in 1909, in welchem das Archivgut von 14. bis Ende 18. Jahrhunderts beschrieben ist. Das Archivgut ist von großer Bedeutung für die Geschichte von Koper und Istra, doch ist es den Forschern nicht zugänglich, weil man auf die Restitution aus Italien wartet.